

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Волинський національний університет імені Лесі Українки
Факультет історії, політології та національної безпеки
Кафедра музеєзнавства, пам'яткознавства
та інформаційно-аналітичної діяльності

СИЛАБУС
вибіркового освітнього компонента

ІНФОРМАЦІЙНА ГІГІЄНА

підготовки другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»
освітньо-професійної програми «Інформаційна, документно-аналітична
діяльність»

Силабус вибіркового освітнього компонента «ІНФОРМАЦІЙНА ГІГІЄНА» підготовки магістра, галузі знань 02 «Культура і мистецтво», спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», за освітньо-професійною програмою «Інформаційна, документно-аналітична діяльність».

Розробник: Карпюк А. В., старший викладач кафедри музеєзнавства, пам'яткознавства та інформаційно-аналітичної діяльності, кандидат історичних наук.

Погоджено

Гарант освітньо-професійної програми:

Тетяна ТРОФІМУК-КИРИЛОВА

Силабус освітнього компонента затверджено на засіданні кафедри музеєзнавства, пам'яткознавства та інформаційно-аналітичної діяльності
протокол № 2 від 22 вересня 2023 р.

Завідувач

кафедри:

Світлана ГАВРИЛЮК

I. Опис освітнього компонента

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітньо-професійна програма, освітній ступінь	Характеристика освітнього компонента
Денна форма здобуття освіти	02 «Культура і мистецтво»	Вибірковий
Кількість годин/кредитів 120/4	029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»	Рік навчання: 1-й
ІНДЗ: с		Семестр: 1-й
		Лекції 10 год.
		Практичні (семінарські) 14 год.
		Лабораторні ____ год.
		Самостійна робота 88 год.
	Магістр	Консультації 8 год.
		Форма контролю: залік
Мова навчання	українська	Навчальний план 2023 р.

II. Інформація про викладача

ППП: Карпюк Аліна Віталіївна.

Науковий ступінь: кандидат історичних наук.

Вчене звання: -

Посада: старший викладач кафедри музеєзнавства, пам'яткознавства та інформаційно-аналітичної діяльності.

Контактна інформація: тел. (Viber, Telegram) 0955126173, e-mail: poslovska.alina@vnu.edu.ua

Дні занять: див. електронний розклад: <http://94.130.69.82/cgi-bin/timetable.cgi?n=700>

III. Опис освітнього компонента

1. **Анотація курсу.** Освітній компонент «Інформаційна гігієна» належить до переліку вибіркового навчальних дисциплін підготовки магістра за спеціальністю 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», освітньо-професійною програмою «Інформаційна, документно-аналітична діяльність». Здобувачі вищої освіти інших спеціальностей Волинського національного університету імені Лесі Українки можуть (за бажанням) обрати для вивчення освітній компонент «Інформаційна гігієна» у Каталозі освітніх програм та вибіркового освітніх компонентів.

Освітній компонент «Інформаційна гігієна» спрямований на ознайомлення здобувачами вищої освіти з основними правилами інформаційної гігієни та формування у них навичок правильного використання інформації у професійній діяльності та щоденному спілкуванні, захисту своїх даних, критичного мислення та обґрунтування власної позиції.

2. Пререквізити та постреквізити освітнього компонента.

Пререквізити: Вивчення освітнього компоненту базується на попередніх знаннях з основ розвитку інформаційного суспільства.

Постреквізити: освітніми компонентами, для вивчення яких потрібні знання, уміння і навички, що здобуваються після закінчення вивчення даної дисципліни, є: «Інформаційний менеджмент», «Професійний практикум», «Виробнича практика за освітньо-професійною програмою».

3. Мета і завдання освітнього компонента.

Мета освітнього компонента: формування у здобувачів вищої освіти базових навичок інформаційної гігієни, що допоможе контролювати свою поведінку в інформаційному просторі, дозволить убезпечити себе від брехні та маніпуляцій, дасть можливість відсіювати «інформаційне сміття» як у щоденному житті, так і у професійній діяльності.

Основними **завданнями** вивчення освітнього компонента «Інформаційна гігієна» є: висвітлення способів правильного передавання та споживання інформації, ознайомлення з базовими правилами інформаційної гігієни, формування навичок розпізнавання інформаційних маніпуляцій та захисту свого інформаційного простору від фейків, що дозволить вміло формувати свою поведінку в інформаційному просторі, правильно використовувати інформацію у професійній діяльності.

4. Результати навчання (компетентності).

Вивчення освітнього компоненту дозволить здобувачу вищої освіти набути наступні компетентності:

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК 1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК 2. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

Фахові (спеціальні) компетентності (ФК/СК):

СК 5. Здатність відстежувати тенденції розвитку предметної сфери шляхом проведення аналізу інформаційних потоків та масивів.

СК 6. Здатність застосовувати комп'ютерні технології з метою вдосконалення професійної діяльності, розуміти принципи проектування та функціонування автоматизованих БД, семантичного вебу, веб-сервісів та соціальних медіа.

СК 8. Володіння науково-методичними засадами навчання та інноваційними підходами до фахової підготовки інформаційних фахівців; планування власної науково-педагогічної діяльності.

Програмні результати навчання (ПРН):

ПРН 6. Володіти методиками бібліо- та вебметричного аналізу інформаційних потоків та масивів.

ПРН 8. Створювати та реалізовувати затребувані споживачами інформаційні продукти та послуги.

ПРН 11. Застосувати законодавчі та нормативні документи, що регулюють функціонування інформаційної сфери.

5. Структура освітнього компонента.

Назви змістових модулів і тем	Усього	Лек.	Практ. (семін.)	Сам. роб.	Конс.	Форма контролю/ бали
Тема 1. Способи правильного споживання інформації.	10	2		8		Б, ДС
Тема 2. Формування навичок роботи з джерелами інформації.	12		2	10		Б, ДС, УО, П, РЗ/К, РМГ /9
Тема 3. Фактчекінг: загальна характеристика, методи та ресурси.	14		2	10	2	Б, ДС, УО, РЗ/К /9
Тема 4. Медіаграмотність як сучасна потреба інформаційного суспільства.	16	2	2	10	2	Б, ДС, УО, П, РЗ/К /9
Тема 5. Принципи маніпулювання думкою на різних медіа платформах.	14	2	2	10		Б, ДС, УО, РЗ/К /9
Тема 6. Фейк як один з механізмів інформаційної маніпуляції.	14		2	10	2	Б, ДС, УО, РЗ/К /9

Тема 7. Дезінформація: загальна характеристика, ознаки, методи і шляхи попередження впливу.	14		2	10	2	Б, УО, П /9
Тема 8. Інформаційна гігієна під час війни.	14	2	2	10		Б, ДС, УО ,П, РЗ/К /9
Тема 9. Інформаційна гігієна як фактор збереження здоров'я людини.	12	2		10		Б, ДС
Разом за змістовим модулем 1	120	10	14	88	8	63 бали
Види підсумкових робіт						Бал
Активна участь у дискусіях під час лекційних та практичних занять						5 балів
Індивідуальне науково-дослідне завдання						17 балів
Тестування за тематикою лекційних і практичних занять, по темах, відведених для самостійного опрацювання						15 балів
Всього годин / Балів	120	10	14	88	8	100 балів

Форма контролю*: Б – бесіда, ДС – дискусія, РЗ/К – розв'язування задач/кейсів, РМГ – робота в малих групах, П – презентація, УО – усне опитування тощо.

6. Завдання для самостійного опрацювання.

Самостійна робота здобувачів вищої освіти виконується за завданнями і при методичному керівництві викладача, але без його безпосередньої участі. У ході самостійної роботи здобувачі освіти виконують завдання, спрямовані на закріплення знань і формування умінь та навичок. Передбачене тестування за тематикою лекційних і практичних занять, по темах, відведених для самостійного опрацювання. За виконання таких тестових завдань максимум можна отримати 15 балів.

№ теми	Види, зміст самостійної роботи
1.	Опрацювання лекційного матеріалу.
2.	Підготовка до практичного заняття. Опрацювання понять і термінів. Розв'язання кейсів: аналіз найпопулярніших українських загальнонаціональних телеканалів, інтернет-ЗМІ. Робота в малих групах: визначення переваг і недоліків офіційних джерел інформації та медіа і соціальних мереж.
3.	Підготовка до практичного заняття. Опрацювання понять і термінів. Розв'язання кейсів: відбір фактів, аналіз публічної заяви президента, депутатів Верховної ради

	України, інших посадових осіб за технологією фактчекінг.
4.	Опрацювання лекційного матеріалу. Підготовка до практичного заняття. Опрацювання понять і термінів. Розв'язання кейсів: формування базових кроків до медіаграмотності, підбір різних типів медійного контенту (новина, реклама, пропаганда та ін.).
5.	Опрацювання лекційного матеріалу. Підготовка до практичного заняття. Опрацювання понять і термінів. Розв'язання кейсів: аналіз трьох медіа каналів або інтернет-видань, які здобувачі використовують для споживання інформації.
6.	Підготовка до практичного заняття. Опрацювання понять і термінів. Розв'язання кейсів: аналіз антифейкових ресурсів інформаційного простору України (Реєстр фейків України, Інститут масової інформації, StopFake, НотаЄнота, Детектор медіа та ін.).
7.	Підготовка до практичного заняття. Опрацювання понять і термінів. Розв'язання кейсів: виокремлення методів протидії російській дезінформації в Україні.
8.	Опрацювання лекційного матеріалу. Підготовка до практичного заняття. Розв'язання кейсів: формування правил інформаційної гігієни під час війни.
9.	Опрацювання лекційного матеріалу. Визначення правил формування інформаційного імунітету людини.

Індивідуальне науково-дослідне завдання.

Індивідуальне науково-дослідне завдання включає одне з двох завдань на вибір здобувача освіти:

1. Сформуйте базові, на Вашу думку, правила інформаційної гігієни в інформаційному просторі. Детально обґрунтуйте та проаналізуйте кожне з цих правил.

Свої правила обов'язково доповніть малюнками, схемами, фото-, відеоматеріалами, прикладами з інтернет-простору, власного життя чи професійної діяльності та сформууйте їх у довільній формі (наприклад, у формі таблиці, презентації, відеоматеріалу та ін.)

2. Ознайомтесь з онлайн-сервісами чи інструментами перевірки контенту (Google Reverse Image Search, TinEye, Foto Forensics, Bing Visual Search від Microsoft, InVID Verification Plugin, WayBack Mashine, WebMii та ін.). Використайте будь-які п'ять інструментів (на Ваш вибір) для перевірки зображень, відео, автора контенту чи локацій.

На кожному з цих інструментів перевірте будь-який один вид контенту. Результати перевірки різних видів контенту на п'яти онлайн-сервісах чи за допомогою будь-яких інструментів оформіть у довільний спосіб (наприклад, перелік скріншотів, презентація та ін.).

За виконання індивідуального науково-дослідного завдання максимум можна отримати 17 балів.

IV. Політика оцінювання

Основними формами і методами організації навчання під час вивчення освітнього компонента «Інформаційна гігієна» є словесні (лекція, бесіда, розповідь, дискусія), наочні (демонстрація фото-(відео) матеріалів), практичні (практичні заняття, задачі/кейси, презентації) методи і прийоми навчання; активні методи навчання (робота в малих групах); консультації; самостійна робота здобувачів вищої освіти.

Форми оцінювання – поточний контроль (усне опитування, тестування, перевірка індивідуального науково-дослідного завдання); підсумковий контроль (залік).

Оцінювання проводиться за 100-бальною шкалою із дотриманням норм «Положення про поточне та підсумкове оцінювання знань здобувачів вищої освіти ВНУ імені Лесі Українки».

Оцінювання знань здобувачів освіти відбувається під час поточного контролю за результатами виконання усіх видів робіт, які передбачені силабусом освітнього компонента, і передбачає максимальне отримання 100 балів за:

1. За роботу на практичних заняттях – максимум **63 балів** (за кожне практичне заняття – максимум 9 балів)
2. За активну участь у дискусіях під час лекційних та практичних занять – максимум **5 балів**.
3. За виконання індивідуального науково-дослідного завдання – максимум **17 балів**.
4. За виконання тестування за тематикою лекційних і практичних занять, по темах, відведених для самостійного опрацювання, за яке здобувач може отримати максимум **15 балів**.

Високо оцінюється прагнення здобувачів освіти: регулярно відвідувати заняття, систематично засвоювати навчальний матеріал, виконувати завдання самостійної роботи, працювати на лекційних і практичних заняттях, виконувати індивідуальне науково-

дослідне завдання. У разі підписання здобувачем вищої освіти індивідуального плану обов'язковим є відвідування лише семінарських занять.

Викладач на початку вивчення курсу ознайомлює студентів із політикою оцінювання, визначає терміни здачі усіх видів запланованих робіт. Викладач фіксує неявку студента на практичне заняття, що вважається академічною заборгованістю. Її студент має відпрацювати в межах затвердженого графіка консультацій або у інший узгоджений з викладачем час, здавши ті завдання, які виносилися на практичне заняття, на якому студент був відсутній.

Здобувачі вищої освіти мають дотримуватися академічної доброчесності: самостійно виконувати усі навчальні завдання. У разі використання ідей, тверджень, відомостей при виконанні усіх завдань, передбачених силабусом, необхідно у формі посилань вказувати на джерела інформації. Здобувачі вищої освіти мають дотримуватись норм законодавства про авторське право і суміжні права, положень «Кодексу академічної доброчесності ВНУ імені Лесі Українки».

Недопустимими є: пропуски з неповажних причин та запізнення на заняття; користування мобільним телефоном, планшетом чи іншими мобільними пристроями під час заняття (окрім випадків, передбачених навчальним планом та методичними рекомендаціями викладача); списування та плагіат.

Порядок та процедура визнання результатів навчання, здобутих здобувачем освіти шляхом формальної, неформальної та/або інформальної освіти, регламентуються «Положенням про визнання результатів навчання, отриманих у формальній, неформальній та/або інформальній освіті у ВНУ імені Лесі Українки».

V. Підсумковий контроль

Семестровий залік виставляється здобувачам освіти на підставі результатів виконання усіх видів запланованої навчальної роботи упродовж семестру за 100-бальною шкалою. У дату складання заліку викладач записує у відомість суму поточних балів, які здобувач освіти набрав під час поточної роботи (шкала від 0 до 100 балів).

У випадку, якщо здобувач освіти протягом поточної роботи набрав менше як 60 балів, він складає залік під час ліквідації академічної заборгованості. У цьому випадку бали, набрані під час поточного оцінювання, анулюються. Максимальна кількість балів на залік під час ліквідації академічної заборгованості – 100. Терміни проведення підсумкового семестрового контролю встановлюються графіком освітнього процесу.

Перелік основних запитань до заліку:

1. Різновиди джерел інформації.
2. Критерії достовірності інформації.
3. Особливості роботи з джерелами інформації в умовах війни.
4. Загальна характеристика та особливості поняття «інформаційна гігієна».
5. Дефініція понять: факт, думка, судження, упередження.
6. Загальна характеристика та особливості поняття «фактчекінг».
7. Основні методи дослідження за концептом фактчек (порівняння, моделювання, спростування).
8. Практика основних ресурсів фактчеку (наприклад, VoxCheck та FactCheck).
9. Алгоритм фактчек розслідування.
10. Інформаційні продукти фактчек.
11. Сутність та розуміння поняття «медіаграмотність» у різних країнах світу.
12. Сучасні мас-медіа як джерело інформації.
13. Формування медіаконтенту в інформаційному просторі.
14. Типи медійного контенту.
15. Основні правила особистої медіаграмотності.
16. Дефініція поняття «маніпулювання».
17. Ефективні стратегії маніпулювання.
18. Способи протистояння маніпуляціям.
19. Поняття «фейк». Ознаки фейків.
20. Фейкові новини: дефініція поняття та види.
21. Створення та поширення фейкових новин.
22. Способи боротьби з фейками.
23. Антифейковий український проєкт «Реєстр фейків України»: загальна характеристика, мета та правила реєстру фейків.
24. Антифейкові ресурси українського інформаційного простору, які забезпечують перевірку фактів (Інститут масової інформації, StopFake, Брехунець, НотаСнота та ін.).
25. Поняття «дезінформації» та її види.
26. Методи розпізнавання дезінформації.
27. Шляхи попередження впливу дезінформації.
28. Інформаційний ліміт: загальна характеристика поняття.
29. Вплив інформаційних потоків на емоційний та психічний стан людини.
30. Значення онлайн-інструментів для перевірки контенту.

VI. Шкала оцінювання

Оцінка в балах	Лінгвістична оцінка
90 – 100	Зараховано
82 – 89	
75 – 81	
67 – 74	
60 – 66	
1 – 59	Незараховано (необхідне перескладання)

VII. Рекомендована література та інтернет-ресурси

- 10 способів маніпуляції, до яких вдаються ЗМІ та соцмережі. URL: <https://credo.pro/2017/12/196182>
- Бржевська З., Довженко Н., Гайдур Г., Аносов А. Критерії моніторингу достовірності інформації в інформаційному просторі. *Кибербезпека: освіта, наука, техніка*. 2019. № 1 (5). С. 53–60. DOI: <https://doi.org/10.28925/2663-4023.2019.5.5260>
- Гороховський О. Фактчек : практичний посібник. [Б. м.] : БезБрехні, 2020. 138 с. URL: https://www.amo.cz/wp-content/uploads/2017/06/AMO_Factchecking-jako-trend-v-investigativni-zurnalisticke-moznosti-a-perspektivy.pdf
- Горська К. О. Медіаконтент цифрової доби: трансформації та функціонування : автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора наук із соціальних комунікацій : 27.00.01 – теорія та історія соціальних комунікацій. Київ, 2016. 30 с.
- Економіка соціальних медіа : навчальний посібник. Тернопіль : ЗУНУ, 2023. 300 с.
- Інфомедійна грамотність онлайн : посібник для тренера / за заг. ред. О. Тараненко / Розроблено в рамках проекту «Вивчай та розрізняй: інфо-медійна грамотність». Київ : IREX, 2021. 400 с.
- Інформаційна гігієна та медіаосвіта: що нового в умова воєнного часу : навчально-методичний посібник / за редакцією О. В. Волошенюк, В. Ф. Іванова, Р. І. Євтушенко Київ : Академія української преси, Центр вільної преси, 2023. 44 с.
- Літвінчук І. С. Дезінформація в соціальних мережах: алгоритми протидії. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. Серія: Філологія. Журналістика. 2023. Том 34 (73). № 1. Ч. 2. С. 181–186.
- Мегель А., Яремчук М. Ворожі ІПСО. Як визначити та протистояти. Київ, 2022. 98 с. URL: <https://sprotyvg7.com.ua/wp-content/uploads/2023/04/IPSO-Textbook.pdf>
- Ми у світі інформації : навч.-метод. посіб. / [уклад. Серова І. О., Талюта Л. М., Моргун І. О.]; за заг. ред. Т. Д. Іщенко, М. П. Хоменка. Київ : Науково-методичний центр ВФПО, 2022. 76 с.
- Наумук І. М., Коноваленко Т. В., Акулова Н. Ю. Екологія інфомедійного простору : навчально-методичний посібник. Мелітополь : ММД, 2021. 84 с.
- Освітні практики із запобігання інфодемії, або Як не ізолюватися від правди : навчальний посібник. Київ : АУП, Інтерньюз-Україна, ЦВП, 2020. 68 с.
- Острога М., Юрченко А., Коровай А. Інформаційна гігієна та інформаційний шум. *Академічні візії*. 2023. Випуск 22. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/511/471>

14. Павленко Т. А. Дезінформація: поняття, ознаки, перспективи протидії. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 7. С. 337–339.
15. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>
16. Про медіа : Закон України від 13.12.2022 № 2849-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#Text>
17. Пуцята І. Фейк як метод маніпуляції у ЗМІ: український досвід. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Журналістські науки : зб. наук. праць. 2020. № 4. С. 170–175. URL: <https://science.lpnu.ua/uk/sjs/vsi-vypusky/vypusk-4-nomer-2020/feyk-yak-metod-manipulyaciyi-u-zmiukrayinskyu-dosvid?fbclid=IwAR28Pj6593QhTPW5lZOUk>
18. Пушкар О. І., Грабовський Є. М. Культура цифрових медіа : навчальний посібник. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2022. 164 с.
19. У разі надзвичайної ситуації або війни. Міністерство культури та інформаційної політики України. Центр стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки при Міністерстві культури та інформаційної політики. Київ, 2022. 14 с. URL: <https://www.mil.gov.ua/content/pdf/NS-WAR.pdf>
20. Шульська Н. М., Зінчук Р. С., Башманівський В. І. Фейкоінструментарій ведення інформаційної війни в Україні: на матеріалі мови сучасних медіа. *Вчені записки Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. Серія: Філологія. Журналістика. Том 34 (73). № 1. Ч. 2. 2023. С. 274–279.
21. ЮНЕСКО визначила п'ять принципів медійної та інформаційної грамотності. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2182980-unesko-viznacila-pat-principiv-medijnoi-ta-informacijnoi-gramotnosti.html>
22. Doyle Andrea. Analyzing the Laws of MIL: A Five-step Scientific Conversation on Critical Information Literacy. *Communications in information literacy*. Vol. 13. № 1. 2019. Pp. 114–126. DOI: <https://doi.org/10.15760/comminfolit.2019.13.1.8>
23. Media and Information Literacy: Reinforcing Human Rights, Countering Radicalization and Extremism / Edited by Jagtar Singh, Paulette Kerr and Esther Hamburger. Paris, 2016. 314 p. URL: <https://www.gcedclearinghouse.org/sites/default/files/resources/180167eng.pdf>

Інтернет-ресурси:

1. «Перевірка» – бот, який виявляє фейкові новини. URL: https://gwaramedia.com/perevirka-razom-smozhemo/?utm_source=pr&utm_medium=fr&utm_campaign=14.06_free
2. Антифейкова інтелектуальна гра «НотаЄнота». URL: <https://notaenota.com/>
3. Без Брехні. URL: <https://without-lie.info/>
4. Брехунець. URL: <https://rayon.in.ua/tags/brehhunets/brehunec>
5. Детектор медіа. URL: <https://detector.media/>
6. Інститут масової інформації. URL: <https://imi.org.ua/>
7. Реєстр фейків України. URL: <https://fake.net.ua/>
8. Фільтр: національний проєкт з медіаграмотності Міністерства культури та інформаційної політики України. URL: <https://filter.mkip.gov.ua/pro-nas/>
9. Центр протидії дезінформації. URL: <https://cpd.gov.ua/>
10. FactCheck. URL: <https://www.factcheck.org/our-process/>
11. StopFake. URL: <https://www.stopfake.org/uk/pro-nas/>
12. VoxCheck. URL: <https://voxukraine.org/voxcheck>